

סימן קה

קריאת מגילה ע"י אשה לעצמה

ראשי פרקים

שאלה

א. שיטת בה"ג והסבריה

ב. שיטת הרמב"ם

מסקנה

הערה

שאלה

אשה - מהו שתקרא מגילה לעצמה?

א. שיטת בה"ג והסבריה

המג"א בסי' תרפ"ט ס"ק ו' הביא ממדרש הנעלם רות שאשה לא תקרא לעצמה רק תשמע מאנשים.

אולם מהתוספות (מגילה ד' ע"א ד"ה נשים) משמע שאינה מוציאה איש, אך אשה אחרת היא יכולה להוציא, וק"ו את עצמה. ומהתוספתא משמע שאינה יכולה להוציא את הרבים, אך את עצמה כנראה יכולה להוציא. ואפשר אולי להסביר את דברי מדרש הנעלם ע"ד הגגלה עפ"י ההסברים השונים שניתנו להבחנה של הבה"ג שהובא בתוס' הנ"ל שאשה חייבת רק בשמיעה ולא בקריאה.

א. המרחשת (ח"א סי' כ"ב) כתב שבקריאת המגילה יש גם משום זכירת עמלק. ומצוה זו קשורה במחיית עמלק לדעת החינוך מצוה תר"ג. ומכיון שאשה פטורה ממחיית עמלק, וכמו שכתב שם בספר החינוך, שאשה אינה יוצאת למלחמה, ה"ה שפטורה מזכירת עמלק, ולכן פטורה מקריאת המגילה. אך בשמיעת המגילה חייבת משום פירסומי ניסא.

ולפי"ז י"ל שאשה חייבת לשמוע מפי בר חיובא, והיא עצמה אינה בת חיובא בקריאת

המגילה ולכן אינה יכולה להוציא אפילו את עצמה. א"נ י"ל שמצות פירסומי ניסא שאשה חייבת בה אין בה שום מעשה. עליה רק להצטרף לקהל השומע את קריאת המגילה, וככל שקהל השומעים גדול יותר, כך גם גדל פרסום הנס, ומכיון שכך אין לאשה שום חיוב בקריאה, אלא רק בשמיעה בלבד, ולכן אפילו את עצמה אינה יכולה להוציא.

(והגדרה זו שפרסומי ניסא אינו מחייב מעשה מצינו גם בנר חנוכה שהרואה מברך שעשה נסים, כי בראיית הנרות בלבד יש פירסומי ניסא. ושמיעה בפורים דומה לראיה בחנוכה).

ב. עוד כתב שם המרחשת שיש בקריאת מגילה גם קיום מצות הלל כמבואר במגילה י"ד א' "קרייתא זו הלילא". ואשה פטורה מהלל משום שזוהי מצות עשה שהזמן גרמה ולכן פטורה מקריאת המגילה. (ועיין תוס' סוכה ל"ח א' ד"ה מי שאשה פטורה מהלל של סוכות וחייבת בהלל של פסח, כי אף היא היתה באותו הנס, ויתכן שפסח שאני שהוא שעת הנס ממש, וההלל שלו אינו מדין קריאה אלא מדין שירה וכמו שכתב הר"ן בשם רב האי גאון בערבי פסחים). אך בשמיעת המגילה חייבת משום פרסומי ניסא, ובפרסומי ניסא די בשמיעה וכן"ל.

ג. עו"ל עפ"י הטו"א מגילה ד' א' שבעצם אשה פטורה מקריאת המגילה משום שהיא מצות עשה שהזמן גרמה וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. ומה שחייבוה משום שאף היא היתה באותו הנס, הוא חיוב חדש. חז"ל לא השווה לאיש, אלא חייבוה בחיוב אחר, שמכיון שאף היא היתה באותו הנס יש לחייבה בפרסומי ניסא, אך לא בחיוב קריאה. וא"כ י"ל כנ"ל שפרסומי ניסא דיו בהצטרפות לשומעים, אך יש צורך לשמוע מפי בר חיובא ואשה לאו בת חיובא, ולכן אפילו את עצמה אינה מוציאה.

מצות ת"ת, וכמו שמצינו בהקהל. וה"ה אשה היא חלק מהציבור לענין קריה"ת. אך במגילה המצוה היא אישית ומוטלת על כל אחד ואחד לקרוא בעצמו או לצאת י"ח מדין שומע כעונה, אם נאמר שאשה פטורה מלקרוא מגילה יתכן שלא תוכל להוציא אפילו אשה ואולי אפילו את עצמה, כי השומעת אינה שומעת קריאה של בר חיובא, דהיינו מי שחייב בקריאה דוקא ולא בשמיעה בלבד.

ונלענ"ד שעפ"י הנגלה לכל הפירושים שהבאנו יש להשוות את קריאת מגילה לשופר. הרי גם שופר חיובו בשמיעה וכמו שכתב הרמב"ם בתשובתו ובהלכותיו, עי' לח"מ הל' שופר פ"א ה"א. ועיין אבני נזר א"ח סי' תל"א שהקשה א"כ מדוע אין יוצאים בתקיעת חרש שוטה וקטן? ותירץ שאין אדם יוצא י"ח מצוה בלא מעשה, ולכן צריך לעשות מעשה שישמע, שהיינו שיתקע, או הוא בעצמו, או שליחו **שהוא בר חיובא כמוהו**. וכבר נפסק להלכה שאשה יכולה לתקוע בשופר בר"ה (ש"ע תקפ"ט ז') ומשמע שיצאות בכך י"ח אם רוצה להתחייב בשופר, ולד' הרמ"א יכולה גם לברך. ואע"פ שאינה בת חיובא מ"מ מוציאה את מינה. וכן אנדרוניוס מוציא את מינו כמבואר בר"ה כ"ט א'. ולפי"ז גם במגילה אשה יכולה לצאת בקריאתה של אשה אחרת שהיא בת חיובא כמותה.

ב. שיטת הרמב"ם

והנה כל מה שכתבנו הוא רק לשיטת הבה"ג שנשים פטורות מקריאה וחייבות בשמיעה. אך מהרמב"ם משמע שחולק עליו וזו לשונו: **"והכל חייבין בקריאתה, אנשים ונשים וגרים ועבדים משוחררים"**. (יש גורסים: עבדים ומשוחררים, ויש המוחקים את המילה משוחררים. עיין רמב"ם פרקל. ולדעת הגר"א אכן עבדים פטורים משום שלא היו באותו הנס, כי הגזירה לא חלה עליהם). וא"כ לדעת הרמב"ם אשה יכולה להוציא אפילו איש וק"ו את עצמה. וכן פשט דברי השולחן ערוך, בסי'

מיהו יתכן שהדבר תלוי במחלוקת הראשונים. מהו גדרו של המושג: אף הן היו באותו הנס. לשיטת רש"י (פסחים ק"ה ב') הנשים היו הגורמות לנס, וא"כ י"ל שחיובן שווה לחיוב האנשים ועליהן לקרוא את המגילה כמו אנשים. אך לשיטת התוספות (שם ד"ה היו) הנשים היו בכלל הגזירה של להשמיד להרוג ולאבד טף ונשים ביום אחד, ולכן חיובן הוא רק להיות חלק מהציבור המודה על הנס בשמיעה, אך אין עליהן חובת קריאה. וא"כ יתכן לומר שאפילו את עצמה אינה יכולה להוציא.

ד. עו"ל שחכמים תיקנו קריאת מגילה כמו שחייבה התורה ללמוד תורה בכל יו"ט, וכדרשתם בסוף מגילה: "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל" מצותן שיהיו קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו. וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, וגם פורים חייב בקריאת פרשתו. ומכיון שלא היתה פרשה מיוחדת לפורים בתורה, תיקנו לכתוב מגילה כאמתתה של תורה ולקרות מתוכה. ובקריאת התורה גם נשים חייבות כמו שכתב המג"א סי' רפ"ד ולמדה מהקהל. אולם בהקהל למדנו שאנשים באים ללמוד ונשים באות לשמוע (חגיגה ג' א'). ולכן גם במגילה נשים חייבות רק בשמיעה ולא בקריאה.

מיהו לפי פירוש זה יש מקום לומר שנשים מוציאות גם אחרים, שהרי מעיקר הדין אשה קוראת בתורה, ורק משום כבוד הציבור אינה קוראת (מגילה כ"ג א'). ובמגילה שאין צורך דוקא בציבור, אלא גם יחיד קורא לעצמו אשה יכולה להוציא יחיד, ולפחות אשה אחרת, ובודאי את עצמה. מיהו משם אין ראייה שהרי גם קטן עולה מעיקר הדין למנין שבעה וקטן הרי פטור ממצוות, ואיך הוא מוציא את הציבור י"ח בקריאה"ת? וצ"ל שמכיון שהמצוה היא על הציבור לשמוע את קריאת התורה (ועיין לעיל סימן ט') אין צורך שהקטן יוציא אישית כל שומע ושומע, אלא כך היתה התקנה שהציבור ישמע גם מפי קטן, כי גם הוא חלק מהציבור לענין

מוציא. ולכאורה קשה הרי הוא עצמו קורא ומדוע שלא יצא בקריאתו? וע"כ צ"ל כמו שכתב האבני נזר באו"ח סי' תמ"ב לענין שופר, שמכיון שמצותו בשמיעה אינו יוצא בתקיעה שבה מעורב חלק עבדות. (ולא דמי לאנדרוניוס שמוציא את מינו וק"ו את עצמו. כמש"כ התשב"ץ ח"ב סי' ד' שחציו עבד וחציו בן חורין הוא הרכבה שכונית, בעוד שאנדרוניוס הוא הרכבה מזגית). ולפי"ז ה"ה במגילה לדעת הרמ"א המצוה בשמיעה וא"א לו לצאת בקריאה בה יש חלק עבדות, הפטור לגמרי. ועיין מקראי קודש להגרצ"פ פורים סי' י"ד שכתב שנחלקו בזה הטור והב". הטור סובר שהמצוה בקריאה והב"י סובר שהמצוה בשמיעה, כמו בשופר. ולכן לדעת הטור ח"ע וחב"ח יוצא בקריאתו, ולדעת הב"י אינו יוצא בקריאתו, מכיון ששומע מקריאה שיש בה פסול. והנה בס' תרצ"א ס"א פסק הש"ע אם קרא במגילה גזולה יצא. ומקורו בטור בשם בעל התרומות וכן כתב הרשב"א בתשובה בד"ן שופר הגזול. ובטעם שופר הגזול שיצא כתב הרמב"ם בהל' שופר פ"א הל' ב': "שאינן המצוה אלא בשמיעת הקול... ואין בקול דין גזל". וע"כ הרמב"ם לשיטתו בתשובותיו ובהלכותיו שהמצוה לשמוע קול שופר. ובשלמא הב"י הסובר שהמצוה גם במגילה לשמוע ולכן פוסל ח"ע וחב"ח אפילו לעצמו ניחא שפסק שהקורא במגילה גזולה יצא, אך הטור הסובר שהמצוה לקרוא ולכן מתיר לח"ע וחב"ח לקרוא את המגילה לעצמו, מדוע פסק שיוצא במגילה גזולה, מאי שנא מלולב הגזול שפסול? (ועיין ב"י סוף סי' תרצ"א שכתב בדעת הטור שמגילה שוה לשופר וכן וכאן בקול הוא יוצא ואין בקול דין גזל).

ואין לומר שהטור הכשיר מגילה גזולה משום שקריאת המגילה מדרבנן, ובדרבנן מצוה הבאה בעבירה אינה פסולה, שהרי בס' תרמ"ט פסק שלולב הגזול פסול כל שבעת הימים, אע"פ שחיוב לולב ביתר הימים אינו אלא מדרבנן. והנלענ"ד לישב את דעת הטור, שאע"פ שסובר שחיוב מגילה היא בקריאה ולא בשמיעה,

תרפ"ט ס"א. והמאירי כתב בדעת הבה"ג שאשה מוציאה נשים אחרות ורק איש לא יכולה להוציא (עיין מאירי לדף ב' א'), וכן הכריע המשנ"ב בס' תרפ"ט ס"ק ז-ח' שאשה יכולה להוציא נשים אחרות (ועי"ש בשעה"צ ס"ק ט"ז שמהגר"א משמע שגורס בדברי הזהר חדש [הוא כנראה המדרש הנעלם בלשון המג"א] שרק אנשים אינה מוציאה אך נשים יכולה להוציא).

מסקנה

לכתחילה ראוי לחוש לדעת המדרש הנעלם ועל אשה לשמוע קריאת מגילה מפי איש, אך בשעת הדחק, במקום שאין איש, אשה יכולה להוציא נשים אחרות וק"ו את עצמה. (אם כי ראוי להעיר שאם קוראת לעצמה שתעמיד אשה אחרת שתעקוב אחר קריאתה ותתקן את שגיאותיה. ולענין הנגינה, אין הנגינה מעכבת, אך יש להקפיד על הטעמים, דהיינו על הפיסוק הנכון. וכל דברינו אמורים רק במקרה שאשה לא יכולה לשמוע את קריאת המגילה בציבור. אך לכתחילה מן הראוי שנשים תצטרפנה לציבור ותשמענה את קריאת המגילה ברוב עם הדרת מלך ובפרסומי ניסא גדול ככל האפשר.)

הערה

[ובשולי הדברים:

בפנים הבאנו את מחלוקת הרמב"ם והבה"ג, לדעת הבה"ג נשים חייבות רק בשמיעה, לדעת הרמב"ם נשים חייבות כאנשים גם בקריאה, וכן דעת הש"ע.

ובש"ע שם סעיף ג' כתב שחציו עבד וחציו בן חורין אפילו מינו אינו מוציא. ואע"פ שלשיטתו נשים חייבות בקריאה כאנשים, מ"מ עבד שאני. ואכן בס"א שם פסק הש"ע שרק עבדים משוחררים חייבים אך עבדים שאינם משוחררים משמע שפטורים, וע"כ משום שלא היו באותו הנס. ולכן מי שחציו עבד וחציו ב"ח הקורא את המגילה אינו מוציא אפילו את מינו דלא אתי צד עבדות ומוציא את צד חירות. אך הרמ"א שם כתב דאפילו עצמו אינו

סובר כנראה שגם אשה חייבת בקריאה וז"ל בסי' תרפ"ט:

"ונשים נמי חייבות בקריאתה, ופירש"י שמוציאות לאנשים ידי חובתן, ובה"ג כתב: אע"ג שחייבות במקרא מגילה אין מוציאות לאנשים".

נמצא איפוא שלדעת הרמב"ם אשה מוציאה אפילו איש, וכן דעת הטור, ובדעת הבה"ג הוא סובר שאשה מוציאה אשה. וא"כ לא מצינו למישהו מהראשונים הסובר שאשה אינה מוציאה אשה. ומשום כך נראה שגם את עצמה מוציאה.

בכל זאת אינה דומה מגילה גזולה ללולב הגזול. לולב טעון נטילה ונענוע בגופו, ומאחר וגופו גזול אינו יוצא י"ח בנטילתו ונענועו. משא"כ מגילה אין צורך לגעת בה, יש רק צורך לקרוא ממנה, ואם כן אינו יוצא בחפצא של המגילה, ומשום כך אע"פ שהיא גזולה יוצא בה (ועיי' ב"י סי' תקפ"ו).

עכ"פ לדעת הב"י גם איש יוצא רק בשמיעה וא"כ אין נפ"מ בין איש לאשה. שניהם יוצאים בשמיעה. והטור, הסובר שאיש חייב בקריאה

סימן קו

קריאת מגילה מבעוד יום

דומיה ל"י, א"כ החיוב הוא בלילה דוקא ולא מבעוד יום. ולענ"ד כמה תשובות בדבר:

1. במס' מגילה (ר' א'): "אריב"ל: חייב אדם לקרות המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנא' 'א-לקי אקרא יומם ולא תענה ולילה לא דומיה ל'". ובהמשך הגמ': "א"ר חלבו אמר עולא ביראה, חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה שנא': למען יזמרח כבוד ולא ידום, ה' אלקי לעולם אודך".

ופרש רש"י: יזמרח כבוד - ביום ולא ידום - בלילה. וא"כ לפי ר' חלבו אין מקור מפורש לקריאת לילה דוקא, אלא שמצוה להודות לה' ולפרסם את הנס כל הזמן ללא הפסק, וא"כ אפשר לדעתו גם מבעו"י. אלא שהשאלה היא האם קודם הלילה הוא בכלל פורים, וע"ז י"ל דמצינו בכמה מצוות שאפשר לקיימן גם מפלה"מ ואילך, כמו ק"ש לר' יהודה, קידוש היום לכו"ע, הדלקת נ"ח ועוד. וא"כ אין זה דין בלילה דוקא.

2. גם לריב"ל אין המדובר בקריאת המגילה. אדרבה, לפי פשוטו הפסוק עוסק בזעקה ותפילה

ראשי פרקים

שאלה

- א. חובת הקריאה בלילה
- ב. מצוות הקבועות לזמן א"א להקדימן
- ג. גדר המצוה קובע אם אפשר להקדים זמנה
- ד. הדלקת נר חנוכה קודם חשכה

מסקנה

שאלה*

בגלל התקפות הטילים על א"י ובפרט על העיר רמת גן, נהגו בתי כנסת רבים להתפלל ערבית לפני חשיכה, כדי שהמתפללים יוכלו להספיק להגיע לביתם לפני רדת החשיכה. ונשאלה השאלה מה יהיה על קריאת המגילה?

א. חובת הקריאה בלילה

בשו"ע סי' תרצ"ב פ' המחבר שבשעה"ד מותר לקרוא את המגילה מפלג המנחה, ומקורו בתרוה"ד. והפר"ח השיג עליו שהרי המקור לקריאת המגילה בלילה הוא הפסוק "ולילה ולא